

Перший диктант

Остап Вишня

I

Давно-давно це було.

Було це за тих часів, про які старі наші люди, жартувавши, казали: "Було це за царя Опенька, як була земля тоненька!"

А тоді таки справді був цар, хоч і звався він не Опеньком, а Миколою, і були на нашій землі пани поміщики та капіталісти.

А жили ми на хуторі, і від хутора до села було тоді верстов зо три, а тепер, значить, кілометрів три з гаком.

На хуторі було з десятків хатів, а навкруги — ліс, де росли високі ялинки, розложисті клени і могутні, у три-чотири обхвати дуби...

А ліщини тої, ліщини! Як пішла густими зеленими кущами ліщина понад хутором по узлісся, то аж до охтирського шляху прослалася, а потім повернула на Рубани, з Рубанів на Шаповалівку, і аж до самісінького Рибальського хутора все ліщина та й ліщина...

А як уродить було горіхів! Щодня ми тих горіхів повнісінькі пазухи було приносили, а мати

їх посушать, і взимку такі були ласощі в неділю: і соняхи, і гарбузці, і горіхи...

Лускаємо було, лускаємо ті соняхи з гарбузцями та з горіхами, аж язики подубіють, мати дивляться та тільки покрикують:

— Заїди, заїди повитирайте!

Того часу було нас у батька з матір'ю п'ятірко: найстаршенька сестриця Парася, а під нею був я, а після мене знайшовся в капусті братик Івасик, а після Івасика лелека приніс сестричку Пистинку — потім іще, не пам'ятаю вже де, знайшлися дві сеструні.

Це нас було на той час, що про нього оце розповідаємо.

А пізніше приносили нам братиків і сестричок і лелеки, і в капусті їх знаходили, і з колодязя витягали.

Дванадцятко всього в батька з матір'ю було нас братиків та сестричок.

Найменшеньку сестричку Орисю баба Секлета на вгороді під калиновим кущем ізнайшла.

Ох і плаксива була Орися, і перед тим, як заголосити, скривиться, було, скривиться, ніби калинову ягоду розкусила.

Мати, гойдаючи її, все було приказувала:

— Недарма тебе, таку плаксиву, баба Секлета під калиновим кущем ізнайшла! Усе тобі кисло!

А тепер сестричка Оріся — лікар, завідує в районі родильним домом, діточок вона лікує, щоб здорові були і не скиглили.

II

На хуторі школи не було, не було на хуторі й церкви з церковноприходським "вчилищем", і зростали хуторяни здебільше неписьменними, бо навіть і до вбогого дякового "письменства" годі було прилучитися, — дяка на хуторі не було.

А як нашим батькам кортіло, — до болю! — щоб ми, їхні діти, вивчилися читати й писати, бо як залетить у хутір якийсь лист із далекої солдатчини, то й того не було кому вчитати, — загорталосся того листа в біленьку хустинку і чимчикувалося з ним аж до села, до вчительки, або дяка, чи до "сидельця" в марнопольці:

— Прочитайте, прошу я вас! Я вам ось і крашанок принесла!

Учителька в селі була дуже старенька й кволенька, — їй з листами соромилися надокучати,

отже, вичитували листи дяк із "сидельцем" — і складали до своїх комірчин хуторські крашанки.

Вчити дітей! То нічого, що школа далеко, що дітям і в осінні дощі, і в зимові хуртовини доводилося ходити десятки кілометрів туди й сюди! Пішки — це півлиха, найбільше лихо, не переборене для більшості батьків, — чоботи!

— От уже на ту зиму Парасі й до школи час, а де ж тих чобіт узяти?

Парасі чоботи таки справили. Померла навесні бабуся, з їхніх старих шкарбанів перетягли на Парасю. Хоч і непоказні, а проте чобітки, а як дьогтем вишмарували, ще й блистять.

Почала Парася до школи ходити, а вечорами стоїть, було, біля каганця та все: "А-а-а", "Би-би-би"...

І ми, меншенькі, обсядемо її та й собі за нею: "А-а-а", "Би-би-би"... Аж доки, було, мати:

— Ану, грамотії, спати!

Наступної зими і мені теж випадало йти до школи.

— А чоботи?! Де ж тих чобіт насправлятися?! — бідкалися мати, бо батька ми вдома бачили коли-не-коли, — він наймитував у

панській економії, був біля панських коней за конюха.

Якось у неділю прийшов з економії додому батько, довго вони з матір'ю міркували, де взяти для мене чоботи до школи ходити. Так-таки вони чобіт для мене і не вигадали, а вирішили, що ми з Парасею ходитимемо до школи по черзі — один день вона, а один день я.

Почав, отже, ходити і я до школи.

Вчила нас доброї душі старенька вчителька Марія Андріївна, маленька, роками вже згорблена бабуся, що весь час закутувалася в теплу хустку і все — кахи! кахи! Усе кахикала.

А добра, добра була, ласкава та лагідна.

Як закрутить, було, взимку хуртовина, ніколи вона нас, хутірських школярів, не пустить, було, додому на хутір, залишить у школі на ніч, дасть кулешику чи яєчні насмажить, чайком напоїть, та ще й з цукерками, біля груби на підлозі рядно простеле, а на рядно кожушину, подушку покладе, подивиться, як пороззуваємося і чи не мокрі в нас ноженята, — як вогкі, накаже насуху повитирати, онучі на лежанці порозгортати, чобітки

під грубку постановити, тоді чимось теплим
повкриває нас:

— Спіть, дітки!

А сама сидить біля столу та все читає, все
читає та кахикає...

А вранці побудить нас і поснідати дасть.

І коли вона, старенька, спала, хтозна!

Любили ми стареньку нашу вчительку
Марію Андріївну — дуже! І любили, і слухали її,
бо мати було і Парасі, і мені завжди наказували:

— Слухайтеся Марії Андріївни і не драгуйте
її! Такій учительці, як наша, низенько вклонятися
треба!

Ой, як давно це було, а й досі в нас старі
люди . згадують чудесної душі людину, народну
вчительку Марію Андріївну, і її могила влітку
завжди квітами уквітчана: колишні учні пам'ятають
про неї.

Училися ми...

III

Вже третю зиму ходив я до школи. Парася
походила до школи тільки дві зими'ї на тому
закінчила свою освіту, бо в нас іще добавилося троє

братиків і сестричок, і матері самій годі було з такою оравою впоратися.

Чобітьми ми чергувалися вже з братиком Івасиком. І от одного дня після різдвяних канікул увіходить до класу Марія Андріївна та і звертається до нас, що ходили до школи третю зиму, були, значить, уже в третій групі:

— От що, діти! Почнемо ми з вами тепер щотижня диктовку писати. Я проказуватиму, диктуватиму, а ви пильненько вслухайтесь і пишіть у своїх зошитах те, що я вам диктуватиму! Вийміть зошити!

— І в книжечку не дивитися? — залунало з усіх парт.

— Не дивитися! На те й диктант! От і дізнаємося, як ви вивчилися писати! Ви ж із книжок списували? Пригадуйте, як у книзі слова напечатані, бо траплятиметься багацько таких слів, що ви їх із книг списували... Не спішіть, думайте... Ну, починаю... Майте на увазі, що навесні будуть для вас випускні іспити (як ми називали — "здаменти"), а на іспитах обов'язково буде диктовка, диктант.

Почала Марія Андріївна диктувати.

Всього першого диктанта я вже не пригадую, але пам'ятаю одну його фразу дуже добре.

Диктувалося російською мовою, бо шкільна рідна українська мова за царя на Україні не було.

Ось проказала Марія Андріївна:

— "По полю ехала с господами коляска, запряженная четвериком великолепных лошадей. За коляской бежала и лаяла собачка испанской породы".

Прочитала Марія Андріївна це саме і вдруге... Ми зашелестіли зошитами, зашаруділи перами.

На другий день Марія Андріївна принесла перевірені наші зошити з диктантом.

Почала вона говорити про те, що написали ми перший диктант не дуже, сказати, удало, помилок багатенько, а коли згадала про ту коляску з господами та з собачкою "испанской породы" не витримала, зайшлася веселим сміхом, сміх перейшов у кашель, з очей полилися сльози, і вона вже просто впала в крісло, витирала сльози, реготалася й кашляла...

— Ну що ви понаписували?! О господи! І де ви таке чули?

Ми понаїжачувалися...

— Вас шістнадцять учнів, і п'ятнадцять із вас понаписувало: "...За коляскої бежала и лаялася собачка из панскої породи"... Де ви чули, що є на світі собаки панської чи не панської породи і щоб вони лаялися? Порода "испанская", єсть таке государство — Іспанія, а собаки не лаються, а "лают", по-нашому "гавкають". Зрозумів? — запитала вона мене.

— Та не дуже, Маріє Андріївно! Я собі думав, пани їдуть, то й собака в них панської породи, батько часто говорять, що їх пан та бариня лають, я й думав, що коли пани лаються, то й собаки їхні не кращі за них і теж лаються...

— А воно, бач, і не так! — засміялася Марія Андріївна. — Та в тебе ще й без того багато помилок. Поставила я тобі двійку! Підтягтись треба! Сідай!

Я сів і ледве не заплакав:

— Здохла б вона йому, та собачка, разом із панами!.